

Správa o výsledkoch
mapovania zimného výskytu vybraných druhov dravcov sokola rároha a
orla kráľovského v areáloch ich zimovísk na Slovensku.

Spracovali Jozef Chavko a Monika Chrenková

Február 2013

Ochrana a výskum vtáctva bez hraníc HUSK/1101/2.2.1./0336

Úvod

Mapovanie bolo uskutočnené v dňoch 19. a 20. januára 2013 a realizovalo sa s podporou Maďarsko – Slovenského projektu **HUSK/1101/2.2.1./0336 Ochrana a výskum vtáctva bez hraníc**. S ohľadom na možnosti počtu mapovateľov, ale i odborné predpoklady a skúsenosti z predchádzajúcich akcií sčítania dravcov bolo mapovanie prioritne zamerané na územia pravidelných zimovísk dvoch druhov, sokola rároha (*Falco cherrug*) a orla kráľovského (*Aquila heliaca*). Oba druhy majú do veľkej miery spoločný areál hniezdenia a zimovania v nížinách a pohoriach západného a východného Slovenska.

Na západnom Slovensku vykonávalo monitoring 23 a na východnom Slovensku 9 odborníkov, zväčša špecialistov na prioritné druhy.

Mapovanie realizovali: **Š. Danko, J. Mihók, J. Lipták, M. Balla, L. Šimák, E. Hrtan, M. Repel, Z. Perdíková, M. Riník, Jozef a Andrej Izakovič, L. Deutschová, M. Chrenková, A. Vďačný, D. Rak, B. Landsfeld, J. Pavelka, S. Harvančík, L. Šnírer, A. Dubravský, K. Šotnár, L. Prešínsky, R. Galaš, I. Šipkovský, D. Briedík, D. Drgoň, T. Hulík, B. Matejovič, G. Demeter, J. Lengyel, M. Kráľovič, V. Nemček, a J. Chavko. A. Kurthy nezištne pomohol pri spracovávaní výsledkov do mapových podkladov.**

Monitorované územie

Na základe mapovania v predchádzajúcich rokoch boli vybrané relevantné územia a v nich boli určené konkrétne lokality - zimoviská, ktoré boli pridelené jednotlivým mapovateľom. Monitoring na západnom Slovensku bol realizovaný v orografických celkoch: Borská nížina, Malé Karpaty, Trnavská pahorkatina, Podunajská rovina, Nitrianska pahorkatina, Hronská pahorkatina, Pohronský Inovec, Trábeč a Ipeľská pahorkatina. Monitoring na východnom Slovensku bol realizovaný v orografických celkoch: Slovenský Kras, Bodvianska pahorkatina, Košická kotlina, Východoslovenská rovina a Východoslovenská pahorkatina.

Orol kráľovský (*Aquila heliaca*)

Súčasnú populáciu na Slovensku tvorí spolu 49 hniezdiacich párov, z toho 31 párov (63%) hniezdi na východnom Slovensku (Š. Danko, J. Mihók in lit.) a 18 párov (37%) na západnom Slovensku.

Výsledky orol kráľovský – východné Slovensko

V prevažnej väčšine prípadov boli v priebehu mapovania zaznamenané dospelé viacročné jedince, čo naznačuje, že ide o teritoriálne stále jedince, zimujúce vo svojich domovských okrskoch.

Na východnom Slovensku boli skontrolované zimoviská 21 párov, čo sú asi dve tretiny z celkovej východoslovenskej populácie (68%). V roku 2012 zahniezdilo na východnom Slovensku 24 párov v nížinách a 6 párov v pohoriach (Š. Danko, J. Mihók in lit.).

V kľúčovej oblasti výskytu na Východoslovenskej rovine bola prevažná väčšina zimovísk a hniezdisk opustená. Z celkovo kontrolovaných 15 zimovísk bolo obsadených len 5 zimovísk (Třebišovská oblasť). Predpokladanou príčinou je nedostatok potravných zdrojov (Š. Danko, J. Mihók, J. Lipták, M. Balla in verb.). Zaujímavým je zistenie, že väčšina párov v zimnom období opustila svoj domovský okrskok a pravdepodobne sa presunuli na stanovištia s vyššou ponukou potravy. Napríklad v Maďarsku sú zimoviská, kde naraz zimuje mnoho jedincov.

Najvyšší počet zimujúcich orlov bol zaznamenaný v južnej časti Košickej kotliny, kde bol zistený výskyt na všetkých 5 zimoviskách. V tomto prípade stabilizovanie zimujúcich jedincov pravdepodobne súvisí s pravidelným zimným prikrmovaním orlov práve v oblastiach južnej časti Košickej kotliny. Nemožno vylúčiť, že sa tu zdržujú aj niektoré jedince z Východoslovenskej roviny.

Zimovanie jedného páru bolo zistené aj v strede Východoslovenskej pahorkatiny.

Orografický celok	kontrolované zimoviská	obsadené zimoviská	nové zimoviská
Východoslovenská rovina	15	5	1
Košická kotlina	5	5	0
Východoslovenská pahorkatina	1	1	0

Z hľadiska celkového hodnotenia zo 21 kontrolovaných zimovísk aktuálnych párov bol na východnom Slovensku zaznamenaný výskyt na 11 zimoviskách, čo predstavuje 52 % obsadenosť zimovísk známych párov na celom sledovanom území. Pozorovanie jedného subadultného jedinca na novom zimovisku vo Východoslovenskej rovine nie je započítané do súčtu obsadenosti zimovísk, pretože výskyt bol zaznamenaný mimo známeho domovského okrsku a nebolo možné určiť pôvod jeho hniezdiska.

Fyzicky boli zaznamenané 4 páry a 10 jedincov orlov kráľovských (jedince ktorých výskyt mohol byť zaznamenaný viac krát boli zo súčtu vylúčené).

Výsledky orol kráľovský – západné Slovensko

Na západnom Slovensku bolo skontrolovaných 23 zimovísk. Išlo o 16 zimovísk aktuálnych párov, ktoré hniezdili v rokoch 2012 na 2011, 4 zimoviská Malokarpatských párov, 1 zimovisko v Podunajskej rovine párov hniezdiacich pred r. 2011, a tiež 2 nové zimoviská mimo domovského okrsku známych párov (CHVÚ Sysľovské polia a pri obci Hosté). Možno konštatovať, že mapovaním bolo pokrytých 100% domovských okrskov aktuálne hniezdiacich párov súčasnej západoslovenskej populácie.

Výsledky mapovania orlov kráľovských na západnom Slovensku

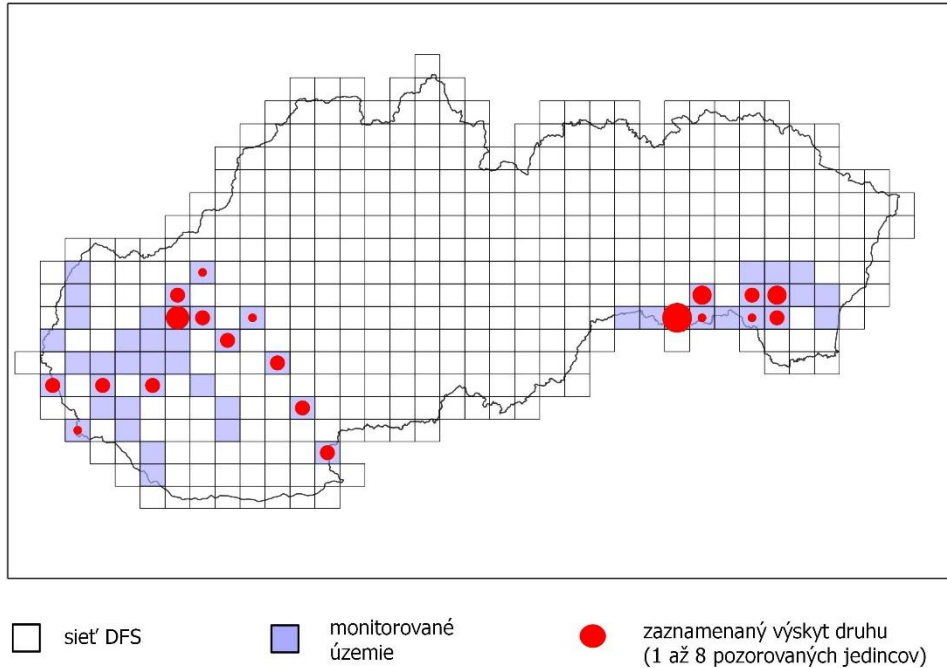
Orografický celok	kontrolované zimoviská	obsadené zimoviská	nové zimoviská
Nitrianská pahorkatina	5	3	0
Trnavska pahorkatina	5	4	0
Podunajská rovina	4	1	2
Malé Karpaty	2	0	0
Borská nížina	1	1	0
Pohronský Inovec	1	1	0
Ipeľská pahorkatina	1	1	0
Trábeč	1	1	0

Celkovo bolo zmapovaných 20 zimovísk. Z tohto počtu bolo 16 zimovísk aktuálnych párov hniezdiacich v posledných dvoch rokoch (2011 a 2012), kde bol výskyt zaznamenaný na 12 zimoviskách západného Slovenska, čo predstavuje 75 % obsadenosť zimovísk na sledovanom území všetkých aktuálnych párov. Pozorovania orlov na dvoch nových zimoviskách v Podunajskej rovine (1ex.v CHVÚ Sysľovské polia a pár pri obci Hosté) a zimoviská párov, ktoré hniezdili pred rokom 2011 neboli započítané do súčtu obsadenosti zimovísk, pretože nešlo o zimoviská aktuálne hniezdiacich párov, alebo ich výskyt bol mimo známeho domovského okrsku a nebolo možné určiť pôvod ich hniezdiska.

Fyzicky bol zaznamenaný výskyt 11 párov a 3 jedincov orlov kráľovských (23 ex.). Na rozdiel od situácie východoslovenskej populácie, kde v čase sčítania nebola snehová pokrývka, (na západnom Slovensku napadlo asi 20 cm snehu) bola obsadenosť zimovísk na západnom Slovensku prekvapujúco vyššia (75% : 52%). V roku 2012 zahniezdili páry západoslovenskej populácie v 11 prípadoch v pohoriach a len v 4 prípadoch v nížinách, teda v princípe opačne ako na východnom Slovensku. Táto skutočnosť pravdepodobne ovplyvnila aj rozmiestnenie väčšiny aktuálnych zimovísk bližšie k pohoriam. Väčšina perspektívneho územia Podunajskej roviny je pod silným tlakom poľovníckych záujmov, nepriateľských voči predátorom, prevažná väčšina pokusov orlov o zahniezdenie tu končí neúspešne.

Zimné sčítanie dravcov - 2013

Orol kráľovský *Aquila heliaca*

Z celkového hodnotenia vyplýva, že populácia orlov kráľovských na západnom Slovensku využíva podstatne väčšie územie, páry prevažne zimujú vo svojich lovných teritóriách na dohľad od hniezdiska, pričom výskyt kopíruje predhoria. Znepokojujúca je najmä absencia Malokarpatských a Trábečských párov, žiaľ s najväčšou pravdepodobnosťou je to dôsledok narastajúceho počtu prípadov trávenia a nezákonného odstrelu v Trnavskej a Nitrianskej pahorkatine !

Populácia na východnom Slovensku je viac skoncentrovaná a sústredená v južných oblastiach nížin regiónu, veľká časť jedincov populácie na kľúčovom území druhu v SV časti Východoslovenskej roviny nebola zaznamenaná na svojich pravidelných zimoviskách a hniezdiskách.

Na západnom Slovensku bola zaznamenaná 75 % a na východnom Slovensku 52 % obsadenosť zimovísk.

Sokol rároh (*Falco cherrug*)

Súčasnú populáciu na Slovensku tvorí spolu 45 hniezdiacich párov, z toho 33 párov (63%) hniezdi na západnom Slovensku a 12 párov (27%) na východnom Slovensku (J. Mihók, J. Lipták in lit.).

Pri mapovaní sme vo väčšine prípadov sme na zimoviskách zaznamenali výskyt dospelých viacročných jedincov, čo naznačuje, že ide o teritoriálne stále jedince zimujúce buď priamo na svojich hniezdiskách, alebo v širšej oblasti lovných teritórií domovského okrsku.

Výsledky sokol rároh – západné Slovensko

Na západnom Slovensku boli skontrolované zimoviská 38 párov, teda zmapovali sme domovské okrsky celej západoslovenskej populácie (100%). Z toho bolo 33 zimovísk aktuálnych párov a 5 zimovísk párov, ktoré hniezdili pred rokom 2012. V súčasnosti hniezdi sokol rároh na západnom Slovensku už iba v nížinách.

Orografický celok	kontrolované zimoviská	obsadené zimoviská	nové zimoviská
Podunajská rovina	14	9	0
Trnavská pahorkatina	14	4	2
Borská nížina	7	0	0
Nitrianska pahorkatina	5	0	0

Z hľadiska celkového stavu mapovania 38 kontrolovaných zimovísk, bolo do zoznamu hodnotenia obsadenosti vybraných len 34 zimovísk aktuálnych párov (ktoré hniezdili v rokoch 2011 a 2012) kde bol výskyt zaznamenaný na 13 zimoviskách, čo predstavuje 38 % obsadenosť zimovísk na sledovanom území všetkých známych párov. Pozorovania 2 ex. rárohov na dvoch nových zimoviskách v Trnavskej pahorkatine (2 ex. pri Trnave) neboli započítané do súčtu obsadenosti zimovísk, pretože ich výskyt bol mimo známeho domovského okrsku a nebolo možné určiť pôvod ich hniezdiska. Zaujímavá bola úplná absencia sokolov rárohov v Borskej nížine a v Nitrianskej pahorkatine, kde výskyt nebol zaznamenaný. Rovnako v Trnavskej pahorkatine nebola zaznamenaná prítomnosť sokolov na prevažnej väčšine hniezdisk. Predpokladanou príčinou je nedostatočná potravná ponuka v zimnom období. Fyzicky bol zaznamenaný výskyt 5 párov a 10 jedincov (z toho dva jedince boli mimo domovských okrskov známych párov).

Výsledky sokol rároh – východné Slovensko

Na východnom Slovensku boli zmapované zimoviská 7 párov z celkového počtu 12 hniezdiacich párov v roku 2012 a zimovisko 1 páru v Slovenskom Krase, ktorý už dlhšie nehniezdil. Teda zmapovali sme teritória 58% aktuálnych párov východoslovenskej populácie. Všetky páry na východnom Slovensku hniezdia v nížinách.

Výskyt párov a jedincov sokola rároha na zimoviskách východného Slovenska

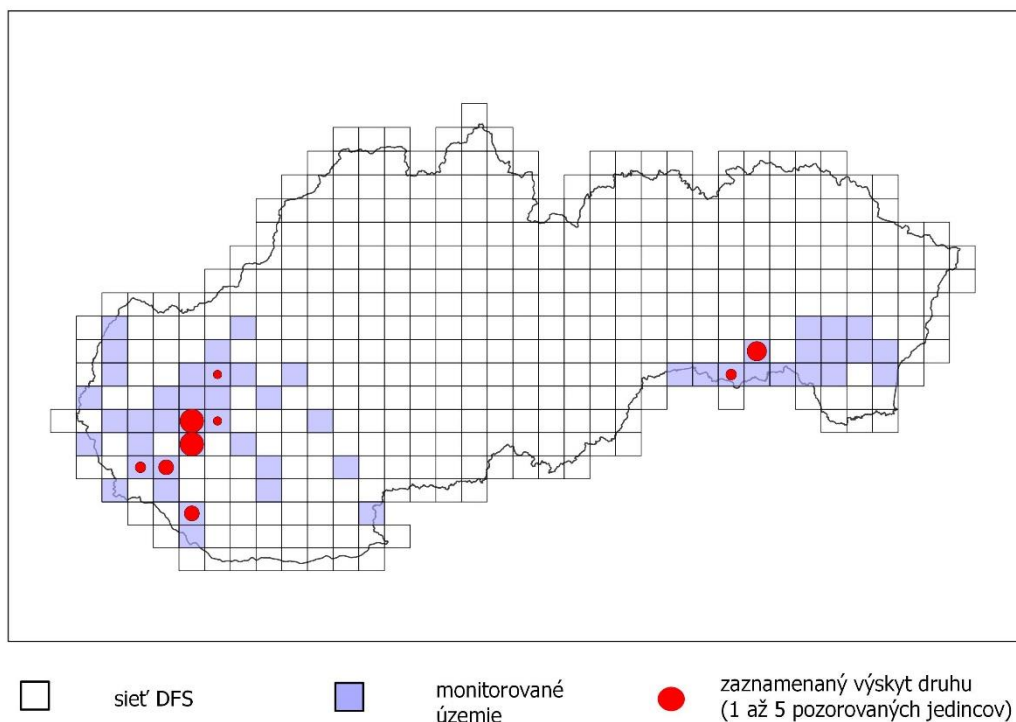
Orografický celok	kontrolované zimoviská	obsadené zimoviská
Košická kotlina	7	5
Slovenský Kras	1	0

Z hľadiska celkového hodnotenia z 7 kontrolovaných zimovísk aktuálnych párov bol výskyt zaznamenaný na 5 zimoviskách, čo predstavuje 71 % obsadenosť zimovísk na sledovanom území vybraných párov. Fyzicky bol zistený výskyt 3 párov a 2 jedincov.

Výsledky sokol rároh – súhrn Slovensko

Zimné sčítanie dravcov - 2013

Sokol rároh - *Falco cherrug*

Z celkového hodnotenia vyplýva, že populácia sokola rároha na západnom Slovensku využíva väčšie územie, páry prevažne zimujú na svojich lovných teritóriách v blízkosti hniezdisk. Populácia na východnom Slovensku je viac skoncentrovaná a sústredená do južných oblastí nížin. Situácia je nápadne analogická ako u zimovania orla kráľovského. Výsledky však naznačujú, že zimujúce páry sokolov sa na západnom Slovensku viac sústreďujú do blízkosti veľkých miest Trnavy a Bratislavy, pravdepodobne v súvislosti s podstatne vyšším zastúpením zimujúcich holubov plúžikov, ale najmä mestských holubov, ktoré z miest za potravou zaletujú na okolité polia do priestoru ktoré z tohto dôvodu obsadili

zimujúce jedince. Územia Borskej nížiny, Nitrianskej pahorkatiny boli pre sokoly rárohy neatraktívne pravdepodobne z dôvodov nedostatočnosti potravnjej ponuky.

Na západnom Slovensku bola zaznamenaná 38 % a na východnom Slovensku 71 % obsadenosť zimovísk, ale je potrebné vziať do úvahy, že na východnom Slovensku ide o výrazne menšiu vzorku s nižšou preukaznosťou.

Záver

Cieľom mapovania bolo získať informácie o distribúcii populácií orla kráľovského a sokola rároha v zimnom období. Rozloženie výskytu v dňoch 19.a 20. januára 2013 naznačuje vyšší priestorový potenciál na západnom Slovensku a vyššiu zraniteľnosť populácií sledovaných druhov na východnom Slovensku. V prípade záujmu overenia tohto predpokladu bude potrebné opakovanie mapovania vo viacerých po sebe nasledujúcich zimných sezón. Distribúcia zimujúcich jedincov poukazuje na prirodzenú preferenciu nížin.

Výskyt párov a jedincov v areáloch zimujúcich populácií orla kráľovského a sokola rároha na Slovensku v priebehu mapovania v dňoch 19. a 20. januára 2013.

Dovoľujem si vysloviť poďakovanie všetkým účastníkom mapovania, ktorý venovali svoj čas zimnému sčítaniu dravcov, som presvedčený, že tieto výsledky budú súčasťou lepšieho poznania zimujúcich populácií dravcov, ktoré je doteraz preskúmané naozaj len veľmi málo. Mapovanie zimného výskytu je dôležité najmä pre to, že prispieva k poznaniu stavu aktuálnej kvality biotopov domovských okrskov a potravnjej ponuky s určujúcim dopadom na vitalitu a stabilitu populácií sokola rároha a orla kráľovského. Najlepšie sú tie domovské okrsky v ktorých majú páry celoročne dobré podmienky.

Jozef Chavko, Monika Chrenková

Prílohy: tabuľky s lokalizáciou výskytu zo sčítania sú uložené v databáze RPS